

Szatmár vármegye nyomdászata

Kis Krisztián Bálint

Száz éve ért véget a dualizmus kor. Az évforduló kapcsán számba vettük a történelmi Szatmár vármegye hat nyomdásztelepülésének nyomtatóüzemeit, valamint kiadványait. Közülük az első nyomdával a megyeszékhely, Nagykároly büszkélkedhet, az itteni officina alapítási éve 1754. Ez egyúttal a vármegye egyetlen 18. századi nyomdaalapítása. Az összes többi nyomdát csak a 19. század második felében hozták létre. A vármegyéből elszármazott nyomdászok közül a legismertebb a tragikus sorsú Misztótfalusi Kis Miklós (1650–1702). Érdekes adalék, hogy az Európa-hírű betűmetsző halála után majdnem két évszázaddal szülőhelye nyomdásztelepüléssé vált.

NAGYKÁROLY

A Károlyi nemesi család által létrehozott nyomdából származó kiadványokat a kezdetektől 1827-ig már a 19. század végén összegyűjtötték. A *Károlyi-nyomda* néven ismert korszakból 98-féle nyomtatvánnyal számolhatunk, melyek nagy része latin nyelvű, kisebb része (31 kiadvány) magyar. Az első ismert magyar nyelvű mű 1756-ban jelent meg. 1827-től az önállósult *Gönyei Gábor*, majd fiai, József, illetve Gábor nevével fémjelzett nyomdából 54-féle kiadványt számoltunk össze. Közülük harminc emlék-alkalmi kiadvány, négyféle vallási mű, kettő közigazgatási munka. Tíz idegen nyelvű kiadványra leltünk (kilenc latinra és egy németre). A nyomdát, mint volt segéd 1884-ben *ifj. Róth Károly* vásárolta meg. Időszakából 17-féle kiadványt ismerünk. Közülük ötféle közigazgatási mű, három irodalmi munka, kettő-kettő emlék-alkalmi nyomtatvány, illetve könyvtárjegyzék.

A *Litteczky Endre és Társa nyomda* 1884 és 1887 közt működött.

Seper Kajetán 1887 és 1891 közt üzemelő nyomdájából két emlék-alkalmi nyomtatvány ismert.

Róth Károly egyik közigazgatási nyomtatványa (1904)

Sarkadi Nagy Zsigmond nyomdájából, mely 1892 és 1909 közt termelt, hat nyomtatott műre leltünk. Közülük kettő irodalmi mű.

Az 1893 és 1898 közt tevékenykedő *Turóczy Zsigmond*, majd özvegye *nyomdájából* három kiadványt találtunk.

Vider Jakab nyomdája 1899 és 1901 közt, a *Novák és Verő nyomda* csupán 1899-ben, *Gellis Jakab nyomdája* 1902-től működött.

Az 1905 és 1912 közt üzemelő *Manyák és Tóth nyomda* néven is ismert *Szatmárvármegyei Köz-*

ponti Közigazgatási Nyomdából öt kiadványt ismerünk. Közülük három közigazgatási mű.

Az 1906-ban alapított helyi *Kölcsey Nyomda* 11-féle nyomtatott művel képviselteti magát. Közülük négy irodalmi, kettő egészségügyi munka.

Az 1909 és 1913 közt termelő helyi *Petőfi Nyomdából* kilenc kiadványt találtunk. Közülük kettő-kettő emlék-alkalmi mű, irodalmi munka, tankönyv, illetve egészségügyi jelentés.

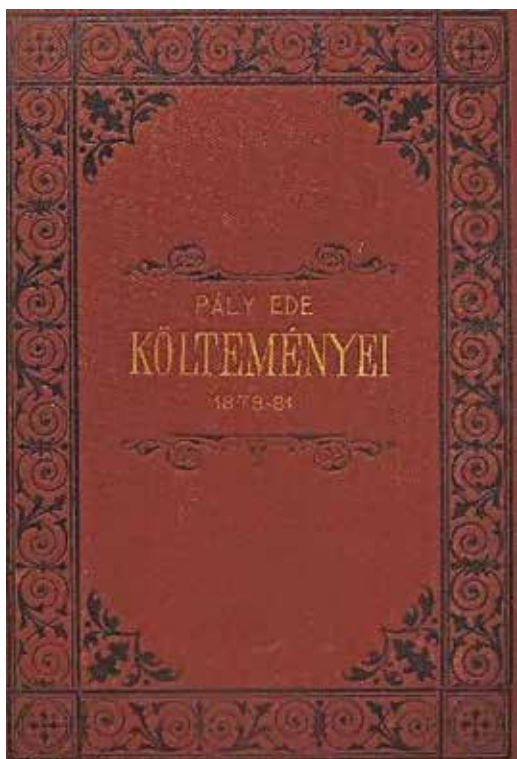
Gál Samu 1910-ben létrehozott *nyomdájából* egy genealógiai művet ismerünk.

Az 1912-ben működő *Róth és Tóth nyomda* ugyancsak rövid életű utóda, *Tóth József nyomdája* 1913-ig üzemelt.

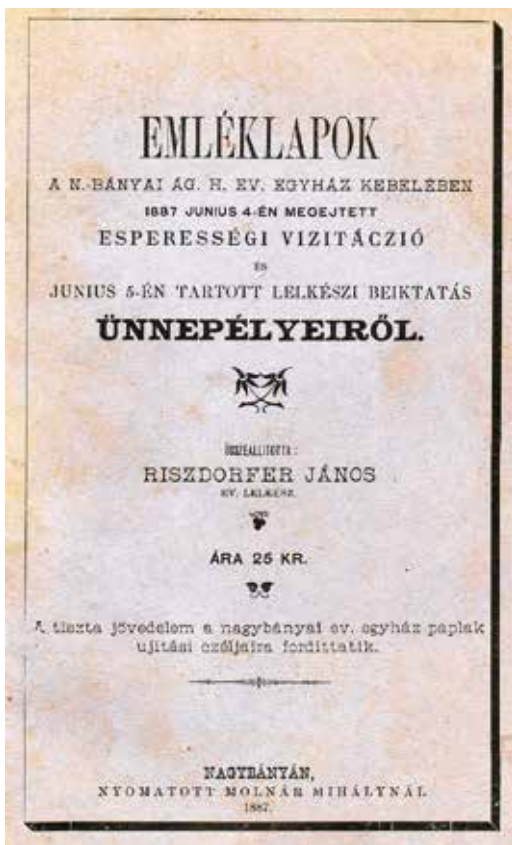
Az 1913-ban alapított helyi *Pátria Nyomdából* két nyomtatott művet találtunk.

SZATMÁR(NÉMETI)

Noha a két város, Szatmár és a Szamos túlpartján települt Németi 1715-ben egyesült, a nyomdászok sokáig fontosnak tartották, hogy rögzítsék, nyomtatványuk Szatmáron kelt.

A Szabadsajtó Nyomda Sárköz kiadási helytel megjelent verseskötetének díszkötése (1882)

Molnár Mihály egyik egyházi kiadványa (1887)

Kovács Márton tekinthetjük a vármegye legnépesebb településén tevékenykedő első nyomdásznak, aki nyomtatóműhelyét neje révén annak apjától, az újvidéki Fuchs Ignáctól örökölte. Kovács 1856 és 1882 közt működő *nyomdájából* nyolc kiadványt ismerünk. Közülük hat emlék-alkalmi kötet.

Lówy Miksa 1874 és 1914 közt üzemelő *nyomdájából* 21-féle mű ismert – kilenc oktatási munka, hat vallási mű, négy emlék-alkalmi kötet és két közigazgatási mű.

Nagy Lajos, majd özvegye 1875 és 1909 közt termelő *nyomdájából* 15 kiadványra leltünk. Három-három emlék-alkalmi kiadvány, illetve egészségügyi munka és helyi közigazgatás. Két mű adózással foglalkozik. A szomszédos kis Ugocsa vármegye oktatási művel képviselteti magát.

Az 1875-ben alapított *Szabadsajtó Nyomdából*, melynek tulajdonosa a Nagykároly kapcsán említett Litteczky volt, 67-féle kiadványt találtunk. Ezek java része (16 kötet) emlék-alkalmi kiad-

Szatmárnémeti főteréről készült képeslap (1916)

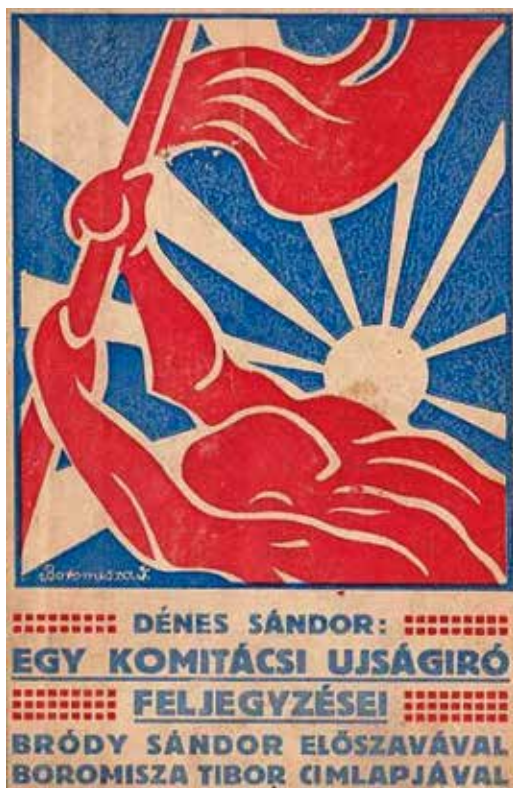
vány, közülük az egyik német nyelvű. Tizenháromféle vallási munka, hét kiadvánnyal képviselteti magát a gazdaság-gazdálkodás, hat művel az irodalom.

Az 1881 és 1896 közt üzemelő *Molnár-féle nyomda* 11 kiadványát tártuk fel. Öt az irodalmi munkák, négy a vallási művek száma.

A *Boros Adolf* 1887-től termelő *nyomdájában* napvilágot látott művek közül hatféle kiadvány adataira leltünk. Közülük kettő emlék-alkalmi kötet.

A legtermékenyebb helyi nyomda kétségkívül az 1891-ben alapított *Pázmány-sajtó*, a helyi püspöki nyomda volt. Százegyféle kiadványt találtunk ebből a nyomtatóüzemből. A legtöbb (47-féle) természetesen a vallási művek száma, melyek közül négyféle latin nyelvű, de érdekes módon a névadó Pázmány Péter egyetlen műve sincs közte. Emlék-alkalmi kiadványból 19-félét találtunk, közülük egy német nyelvű. Tíz az irodalmi művek, hét a tankönyvek száma, melyek közül kettő latin nyelvtankönyv. Öt a helytörténeti-helyismereti művek száma. Négy életrajzot, három irodalomtörténeti művet és kétféle naprárat is találtunk.

Morvai János 1895-től üzemelő *nyomdájából* 43-féle kiadványt ismerünk. A legnagyobb csoportot 13 kötet az emlék-alkalmi művek képezik. Nyolc-nyolcféle vallási munkára, illetve iro-

Huszár Aladár egyetlen ismert kiadványa (1915)

dalmi műre leltünk. Három az oktatási kötetek száma. Kétféle gazdasági-gazdálkodási művel is találkozunk.

A *Weinberger Testvérek Nyomdájából*, mely 1896 és 1904 közt termelt, kilenc kiadványra leltünk. Közülük öt emlék-alkalmi kötet, három irodalmi mű.

Az 1901 és 1912 közt működő *Kalik és Szerémy nyomda* tíz kiadványát ismerjük. Közülük öt vallási munka, négy emlék-alkalmi mű.

A *Grosz és Oesterreicher nyomda*, valamint a helyi *Kölcsey Nyomda* 1903 és 1909 közt üzemelt.

Az 1904-ben alapított helyi *Merkur Nyomda* három kiadványára leltünk.

A *Szatmári Napló Könyvnyomda Vállalat* 1904 és feltehetően 1907 közt működött.

Nemes András 1906 és 1910 közt működő *nyomdája* hat kötettel képviselteti magát. Közülük három emlék-alkalmi munka, kettő irodalmi mű.

Az 1908 és 1914 közt üzemelő *Északkeleti Nyomda* kétféle kiadványát ismerjük.

Gesttner Adolf nyomdája 1908 és 1909 közt, a *Kálvin Nyomda* szintén 1908-tól, *Grünfeld Géza nyomdája* 1910 és 1912 közt létezett.

Az 1911-től termelő *Weisz-féle nyomda* nyolc kiadványát találtuk meg. Három művel képviselteti magát az irodalom, kettővel az oktatás.

A helyi *Pátria Nyomda* ugyancsak 1911-től, *Kaczér és Dénes nyomdája* 1912 és 1914 közt működött.

Huszár Aladár 1915-ben üzemelő *nyomdájából* egy emlék-alkalmi művet ismerünk.

Az ismeretlen nyomdanevű szatmárnémeti kiadványok száma 127. Közülük harminc az emlék-alkalmi kiadványok, 27-féle a vallási munkák, 23-féle az irodalmi művek, 20-féle az oktatási kiadványok száma. Idegen nyelvű nyomtatványból négyet találtunk, melyből kettő latin, egy német és ugyancsak egy román nyelven jelent meg.

NAGYBÁNYA

A járásszékhely első ismert helyi nyomdása, az 1875 és 1882 közt tevékenykedő *Huzly Károly nyomtatóüzeméből* egy irodalmi műre leltünk. Föltehetően ez az első, nem újságformátumú nagybányai nyomtatvány.

Az 1881 és 1903 közt működő *Molnár-féle nyomdából* 53-féle kiadványt találtunk. Közülük hat-hat emlék-alkalmi munka, illetve vallási mű, öt naptár. Szintén öt kötettel képviselteti magát az irodalom, négy-négyvel a helytörténet-helyismeret és az oktatás, hárommal a gazdaság-gaz-

dálkodás, kettővel a múzeumi értesítő, ugyancsak kettővel érdekes kategóriaként az erdészet.

Lengyel Viktor nyomdája csupán 1889-ben, a *Haladás Könyvnyomda* 1893 és 1896 közt üzemelt.

Nánásy István 1896 és 1917 közt termelő *nyomdájából* 52-féle kiadványt ismerünk. Harminc kötettel a legnépesebb a vallási művek tábora. Öt irodalmi művet találtunk. Három-három a helytörténeti-helyismereti, illetve az emlék-alkalmi kiadványok, valamint a helyi iskolai értesítők fajtáinak száma.

Kovács Gyula 1902-től működő *nyomdájából* 42 nyomtatott műre leltünk. Közülük tucatnyi oktatási mű, hét naptár, további hat tankönyv, négy a vallási művek száma. Háromféle irodalmi művet találtunk. Érdekes adalék, hogy négykötetes irodalmi sorozatot is megjelentetett ez a nyomda.

Az 1903 és 1914 közt üzemelő *Morvay-féle nyomdából* negyedszáz kiadványt találtunk. Az irodalmi művek száma öt. Három kötettel képviselteti magát az emlék-alkalmi kiadvány, két-két nyomtatvánnyal az oktatás, a vallás, valamint a közigazgatás.

Weinberger Lajos nyomdája 1903 és 1909 közt, a helyi *Minerva Nyomda* is 1903-tól, míg *Singer Sándor nyomdája* 1909 és 1911 közt termelt.

Frankovits Aladár 1911-től működő *nyomdájából* egy irodalmi művet ismerünk.

Az 1912 és 1916 közt üzemelő helyi *Hermes Nyomda* négy kiadvánnyal képviselteti magát.

Az ismeretlen nyomdanevű nagybányai kiadványok száma 19. Hat-hat kötet emlék-alkalmi munka, illetve irodalmi mű. A helytörténeti-helyismereti művek száma négy, az oktatási munkáké kettő.

MÁTÉSZALKA

A járásszékhelyen 1877-től termelő *Weisz-féle nyomdából* tízféle kiadványt ismerünk. Háromféle vallási kiadvány, kettő szervezeti alapszabály.

A *Szatmár és Bereg Nyomdából* egyetlen kiadványt ismerünk az 1913-as esztendőből. *Fülöp Lajos nyomdájáról* is csak egy évből, 1916-ból van adatunk.

FEHÉRGYARMAT

Az ugyancsak járásszékhelyen 1885-ben alapított *Kossuth Nyomda* (Mátyás Adolf vállalkozása) két kiadványát ismerjük – az egyik pénzügyi, a másik politikai tárgyú.

„KOSSUTH“ KÖNYVNYOMDA

FEHÉRGYARMAT. (a városházával szemben.)

Két nyomdai géppel, egy papírvágó, egy perforáló, különféle segédgépekkel és a legdívatosabb betűfajokkal felszerelt könyvnyomdámot ajánlom mindenféle könyvnyomdai munka gyors és pontos elkészítésére a lehető legolcsóbb árak mellett.

Jól berendezett

papirkereskedésemben

Állandóan raktáron tartok divatos levélpapírokat, üzleti és beíró könyveket, mindenféle író, rajz és iskolai cikkeket.

Képes levelező lapokban hetenként érkeznek újdonságok.

Iskolai táskák és szatyorok legolcsóbban nálam kaphatók.

Nyomdai hirdetés a Fehérgyarmati Hírlapban (1909)

A másik helyi nyomtatóüzem, *Klein József nyomdája* 1890 és 1903 közt működött.

Ismeretlen nyomdanévvel egy helyi szervezeti kiadvány jelent meg.

MISZTÓTFALU

Feltehetően elsősorban nem helyi igényeket szolgált ki a legkisebb szatmári nyomdásztelepülés üzeme, *Simon Aurél nyomdája*, mely 1896-tól működött. Ugyanis mind a négy füllet kiadvány megrendelője és kiadási helye nem Misztótfalu volt.

ÖSSZEFOGLALÁS

1918-ig Szatmár vármegye fél tucat településének 55 nyomdáját, illetve nyomdászát mutattuk be. A füllet nyomtatott művek száma 775 magyar, 82 latin, négy német és csupán egyetlen román nyelvű kiadvány.

Kapcsolódó cikk

Timkó György: *Volt egy grófi nyomda Nagykárolyban*. Magyar Grafika 2008/1. sz.

IRODALOM

Éble Gábor: *Egy magyar nyomda a XVIII. században*. Budapest, 1891.

Kis Krisztián Bálint: *Adatok Szatmár vármegye nyomdászatához a kezdetekről 1918-ig*. Szolnok–Nyíregyháza, 2018. [Megyei helytörténeti pályázat harmadik helyezett dolgozata]